УДК 378.147.88:616.31
DOI https://doi.org/10.35220/2078-8916-2022-44-2.7

О.А. Удод,
доктор медичних наук, професор, професор кафедри стоматології № 1 Донецького національного медичного університету, бул. Машинобудівників, 39, м. Краматорськ, Донецька область, індекс 84331, o.a.udod@dnmu.edu.ua

Г.С. Вороніна,
доктор філософії, доцент кафедри стоматології № 1, Донецького національного медичного університету, бул. Машинобудівників, 39, м. Краматорськ, Донецька область, індекс 84331, annavoronina2812@gmail.com

С.І. Драмарецька,
кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри стоматології № 1 Донецького національного медичного університету, бул. Машинобудівників, 39, м. Краматорськ, Донецька область, індекс 84331, siev.donetsk@gmail.com

Т.В. Дієва,
доктор медичних наук, Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика, вул. Котельна 2, Миколаїв, Україна, індекс 54003 diev777@ikr.net

Є.В. Дієв,
доктор медичних наук, Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика, вул. Котельна 2, Миколаїв, Україна, індекс 54003 diev777@ikr.net

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ СТОМАТОЛОГІЯ

Процес реформування вітчизняної охорони здоров'я, у тому числі стоматологічної допомоги, викликав необхідність відповідних перетворень у до- та післядипломній вищій медичній та стоматологічній освіті. У нових умовах положення Стандарту вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 221 Стоматологія щодо практичної підготовки здобувачів втрачають перспективи бути реалізованими повною мірою. Прийняті нормативні акти не вирішують численних проблем взаємовідносин стоматологічних кафедр медичних університетів та закладів охорони здоров'я у статусі КНП. Невизначеними до кінця залишаються функції науково-педагогічних працівників щодо клінічної роботи, яку вони мають виконувати у ході практичних занять зі здобувачами. Такий стан актуалізує пошук шляхів оптимізації практичної підготовки здобувачів вищої стоматологічної освіти. Одним з шляхів можна вважати створення у закладах вищої освіти поліфункціональних симуляційних стоматологічних центрів, в яких здобувачі мають опрацьовувати практичні навички на моделях, тренажерах та фантомах. Водночас такі центри необхідно забезпечувати новітнім обладнанням, інструментами та матеріалами, що за обмеженого фінансування виглядає складним завданням, зокрема, для переміщених закладів. У разі відкриття університетських клінік важливо передбачити надання стоматологічної допомоги з залученням здобувачів на безоплатній для пацієнтів основі. Однак лише чверть усіх закладів вищої освіти, що здійснюють відповідну підготовку, мають у своїй структурі університетські клініки. ***Висновок.*** *В умовах реформованої системи стоматологічної допомоги шляхи оптимізації практичної підготовки здобувачів за спеціальністю Стоматологія полягають у функціонуванні у закладах вищої освіти симуляційних стоматологічних центрів та університетських клінік, в яких стоматологічна допомога за участі здобувачів має надаватися на безоплатній основі.*

Ключові слова: *вища стоматологічна освіта, практична підготовка здобувачів, симуляційні центри, університетські клініки.*

O.A. Udod,
Doctor of Medicine, Professor, Professor of the Department of Dentistry № 1, Donetsk National Medical University, 39 Blvd. Mashynobudivnykiv, Kramatorsk, Donetsk region, postal code 84331, o.a.udod@dnmu.edu.ua

H.S. Voronina,
PhD, Associate Professor of the Department of Dentistry № 1, Donetsk National Medical University, 39 Blvd. Mashynobudivnykiv, Kramatorsk, Donetsk region, postal code 84331, annavoronina2812@gmail.com

S.I. Dramaretska,
Candidate of Medicine, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Dentistry № 1, Donetsk National Medical University, 39 Blvd. Mashynobudivnykiv, Kramatorsk, Donetsk region, postal code 84331, siev.donetsk@gmail.com

T.V. Diieva,
Doctor of Medical Sciences, Philip Orlyk International Classical University, 2 Boiler room street, Mykolaiv, Ukraine, postal code 54003, diev777@ikr.net

Ye.V. Diiev,
Doctor of Medical Sciences, Philip Orlyk International Classical University, 2 Boiler room street, Mykolaiv, Ukraine, postal code 54003, diev777@ikr.net

WAYS OF OPTIMIZATION OF PRACTICAL TRAINING OF HIGHER EDUCATION GRADUATES IN DENTISTRY

The process of reforming the national health care system, including dental care, has necessitated appropriate

© О.А. Удод, Г.С. Вороніна, С.І. Драмарецька, Т.В. Дієва, Є.В. Дієв, 2022

transformations in undergraduate and postgraduate higher medical and dental education. Under the new conditions, the provisions of the Standard of Higher Education of the second (master's) level of knowledge 22 Health care in the specialty 221 Dentistry in terms of practical training of applicants lose prospects to be fully implemented. The adopted regulations do not solve many problems of the relationship between dental departments of medical universities and health care institutions in the status of municipal non-profit enterprise. The functions of research and teaching staff regarding the clinical work they have to perform during practical classes with applicants remain unclear. This state of affairs actualizes the search for ways to optimize the practical training of applicants for higher dental education. One of the ways is to create multifunctional simulation dental centers in higher education institutions, where applicants should develop practical skills on models, simulators and phantoms. At the same time, such centers need to be provided with the latest equipment, tools and materials, which, with limited funding, seems to be a difficult task, in particular for relocated institutions. In the case of the opening of university clinics, it is important to provide dental care with the involvement of applicants on a free basis for patients. However, only a quarter of all higher education institutions that provide appropriate training have university clinics in their structure. ***Conclusion.*** *In the conditions of the reformed system of dental care, the ways to optimize the practical training of applicants in Dentistry are to operate in higher education simulation dental centers and university clinics, where dental care with applicants should be provided free of charge.*
Key words: *higher dental education, practical training of applicants, simulation centers, university clinics.*

Процес реформування вітчизняної охорони здоров'я, який триває протягом декількох останніх років, викликав низку відповідних перетворень як у системі надання допомоги населенню у галузі охорони здоров'я, так і у до- та післядипломній вищій медичній та стоматологічній освіті. Найбільш суттєво помітними у практичній охороні здоров'я виглядають зрушення щодо діагностики, лікування та профілактики стоматологічних захворювань. Перш за все, відповідно до анонсованих декілька років тому перетворень, які законодавчо закріплені у численних нормативних актах, постановах та наказах, уся стоматологічна допомога дитячому та дорослому населенню країни, за виключенням терапевтичної та хірургічної допомоги дітям та екстреної допомоги дорослим, перейшла на госпрозрахункові засади [1]. Заклади охорони здоров'я, які надавали стоматологічну допомогу населенню міст і районів та раніше фінансувалися з джерел місцевого бюджету, були перетворені у комунальні неприбуткові підприємства (КНП), що, відповідно, передбачає припинення такого фінансування. У разі, якщо таке підприємство має можливість виконати низку достатньо високих юридичних, організаційних, кадрових, майнових та інших численних вимог, воно укладає угоду з Національною службою здоров'я України на відшкодування витрат на певні стоматологічні послуги, які для населення залишилися безоплатними, але це відшкодування закриває лише невелику частку реальних витрат. Таким чином, у будь-якому випадку, за наявності або відсутності угоди з Національною службою здоров'я, КНП вимушені перебувати на самофінансуванні за умови надання платної стоматологічної допомоги населенню, причому навіть його декретованим категоріям, що раніше отримували її безоплатно.

Зазначені перетворення безпосередньо торкнулися кафедр стоматологічного профілю закладів вищої освіти, які здійснюють освітні заходи у клінічних закладах системи практичної охорони здоров'я. Прийняті нормативні акти, наприклад, «Положення про організацію освітнього процесу у закладах охорони здоров'я за участю науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти у сфері охорони здоров'я», не вирішують до кінця юридичні, фінансові, економічні, лікувальні та інші актуальні питання взаємовідносин клінічних стоматологічних кафедр та закладів охорони здоров'я у статусі КНП [2]. Гостро стоїть проблема оплати оренди та комунальних послуг щодо навчальних та клінічних приміщень, які кафедри використовують під час освітнього процесу. Більш того, невизначеним залишається місце науково-педагогічних працівників у лікувально-діагностичній роботі, яку вони мають проводити, у тому числі у ході практичних занять. Перелік рамкових функції лікарів-консультантів, які мають бути покладеними на викладачів усіх клінічних, у тому числі профільних стоматологічних, кафедр, відповідно до зазначених нормативних документів, значно обмежують їх можливості щодо навчання здобувачів вищої освіти практичним навичкам, які є вкрай необхідними у професійній діяльності майбутніх лікарів-стоматологів.

Ще одне, на жаль, не до кінця врегульоване питання стосується оплати пацієнтами консультативної допомоги, що надається на клінічних кафедрах стоматологічного профілю науково-педагогічними працівниками, які під час практичних занять у присутності та за участі здобувачів вищої освіти здійснюють таку допомогу пацієнтам, що за нею звернулися. Перш за все, це торкається кафедр, розташованих безпосередньо у КНП, у разі, якщо науково-педагогічні працівники не

є штатними співробітниками цього підприємства. Слід зазначити, що переважна більшість профільних стоматологічних кафедр закладів вищої освіти України розташовані саме у таких КНП. Лише декілька закладів, у тому числі підпорядкованих МОЗ та МОН України, а також приватних, мають у своїй структурі університетські клініки, у складі яких є стоматологічні відділення [3].

На тлі процесів реформування усієї системи охорони здоров'я країни очевидною та показовою стає різноспрямована динаміка показників щодо кількості лікувальних закладів різних форм власності. Якщо на початок 2019 року стоматологічну допомогу населенню України надавали, загалом, у 6034 закладах охорони здоров'я, то на початок 2020 року їх було 6278, а на початок 2021 року – вже 6443 [4, с. 38]. При цьому збільшення загальної кількості лікувальних закладів відбувалося виключно за рахунок чисельності закладів приватної форми власності, зокрема, для прикладу, на початок 2019 року для надання стоматологічної допомоги в країні функціонували 1450 бюджетних та комунальних закладів і 4584 приватні стоматологічні поліклініки та кабінети, у 2020 році їх в країні було, відповідно, 1417 та 4861, у той же час, на початок 2021 року кількість бюджетних та комунальних закладів зменшилася до 1355, а число приватних, навпаки, збільшилося до 5084. Зрозуміло, що натепер у структурі закладів стоматологічної допомоги країни домінують заклади саме приватної форми власності з відповідним її наданням виключно на платній основі.

Такі кардинальні зміни вітчизняної охорони здоров'я, перш за все, щодо стоматології, призвели до необхідності відповідних зрушень у системі практичної підготовки здобувачів вищої стоматологічної освіти. Добре відомо, що, на відміну від спеціальності Медицина, практична складова в освітньому процесі за спеціальністю Стоматологія, поряд з науково-теоретичною, відіграє безперечно провідну роль. Це стосується саме здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня. Зазначені засади, що базуються на компетентнісному підході та особистісній парадигмі, від самого початку були закладені у затвердженому МОН України в 2019 році Стандарті вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 221 Стоматологія [5]. Однак в умовах реформованої системи надання стоматологічної допомоги населенню України можливості реалізації анонсованих у даному нормативному документі положень виглядають недостатньо переконливими та дещо декларативними.

Практична підготовка здобувачів вищої освіти за спеціальністю 221 Стоматологія починається, відповідно до типового навчального плану, на другому курсі, коли здобувачі вивчають навчальні дисципліни пропедевтичного спрямування [6]. У цей період, поряд з засвоєнням теоретичних засад спеціальності, здобувачі мають оволодіти низкою практичних навичок, які вони опрацьовують на моделях, тренажерах та фантомах. Профільні пропедевтичні навчальні дисципліни є важливим базисом для подальшого вивчення клінічних аспектів стоматології. У зв'язку з цим, заклади вищої освіти та стоматологічні кафедри приділяють велику увагу створенню та функціонуванню симуляційних центрів та фантомних класів. Тим більше, що на сучасному світовому освітньому ринку фірми-виробники пропонують широкий вибір моно- або поліфункціональних тренажерів, муляжів, моделей голови, шиї, щелеп зі змінними наборами тимчасових або постійних зубів, в яких імітуються шари твердих тканин та пульпа. На таких фантомах цілком можливо ефективно опрацювати технічні прийоми препарування каріозних порожнин різних класів у фронтальних та бічних зубах з наступним їх відновленням різними матеріалами, інструментальну обробку та обтурацію кореневих каналів, тобто заходи ендодонтичного втручання, провідникові анестезії, зняття відбитків зубних рядів тощо [7; 12]. Для цих та інших стоматологічних маніпуляцій симуляційні центри та класи необхідно забезпечити відповідним сучасним обладнанням, апаратурою, інструментами та матеріалами, причому усі вони, по-перше, мають бути такими, які найчастіше та максимально ефективно використовують для здійснення лікувально-діагностичної діяльності безпосередньо у клінічних умовах, а по-друге, вони повинні відповідати високим сучасним клінічним вимогам, тобто бути найновітніми. Це є цілком зрозумілим з точки зору необхідності забезпечення достатнього рівня конкурентоспроможності майбутніх фахівців на вітчизняному та європейському ринках праці. До того ж спонукає і прагнення освітньої стоматологічної спільноти країни повною мірою залучитися до єдиного європейського освітнього та професійного простору і стати повноцінним та гідним його учасником.

Стоматологія, як спеціальність, у теперішній час цілком обґрунтовано відносять до високотехнологічних спеціальностей охорони здоров'я. Останніми десятиліттями вона швидко розвивається, численні наукові розробки, техноло-

гічні рішення, новітні інструменти та матеріали у найкоротший час проходять клінічні випробування та впроваджуються у повсякденну лікарську практику. На ринку стоматологічного матеріалознавства для клінічних потреб щодо прямої та непрямої естетичної реставрації зубів щороку з'являються нові відновлювальні матеріали, серед яких провідне місце займають матеріали з поліпшеними за рахунок застосованих для їх виготовлення нанотехнологій властивостями. Для діагностики стоматологічних захворювань, у тому числі хвороб зубів та пародонта, для анатомо-функціонально повноцінного та естетичного відновлення цілісності зубів та зубних рядів, для планування реконструктивних заходів і оперативних втручань у щелепно-лицевій області, а також для складання профілактичних стоматологічних комплексів широко використовуються інноваційні цифрові технології та комп'ютерні програми, у тому числі нейромережеві. Перспективи діджиталізації спеціальності у найближчі часи виглядають цілком переконливими. Саме досягнення та здобутки інноваційної стоматології повинні складати засади додипломного освітнього процесу за даною спеціальністю, саме з цього кожний здобувач має починати глибоке занурення у свою майбутню спеціальність, робити перші кроки у стоматології, опановувати перший досвід та навички. Неприпустимо навчати здобувачів застарілим лікувально-діагностичним технологіям та застосовувати для цього обладнання та апаратуру двадцяти- або тридцятирічної давнини, тим більше, відомо, що в європейських країнах оновлення стоматологічного устаткування в університетських симуляційних центрах та клініках з незмінною регулярністю відбувається кожні п'ять років.

У вітчизняних закладах вищої освіти це добре розуміють, однак обладнати сучасний поліфункціональний симуляційний стоматологічний центр – це завдання не з легких. В умовах обмеженого фінансування закладів вищої освіти далеко не усі медичні університети можуть собі це дозволити, зокрема, дана обставина стосується переміщених закладів. Ці медичні університети були вимушені вибудовувати освітній процес у нових умовах та містах, шукати нові клінічні заклади охорони здоров'я, створювати відповідний рівень матеріально-технічного забезпечення клінічної діяльності, а також функціонування симуляційних центрів. Слід зазначити, що такі центри вимагають постійного оновлення та поповнення витратних матеріалів, для чого потрібні значні фінансові ресурси. У той же час, зважаючи на поки що несприятливі умови щодо забезпечення потреб клінічної роботи профільних стоматологічних кафедр закладів вищої освіти, що склалися у системі надання стоматологічної допомоги населенню України внаслідок її реформування, певну юридичну неврегульованість взаємовідносин між закладами охорони здоров'я стоматологічного профілю, які функціонують на засадах самоокупності, та закладами вищої освіти, що проводять освітній процес для здобувачів за спеціальністю 221 Стоматологія, а також періодичні карантинні обмеження щодо коронавірусної пандемії, за якими час-від-часу навчання вимушено спрямовується у дистанційний режим, що значно впливає на перспективи безпосереднього спілкування здобувачів з потенційними профільними пацієнтами у клініці, практична підготовка здобувачів вищої освіти та опрацювання ними численних, необхідних для оволодіння практичних навичок, окреслених відповідним Стандартом вищої освіти, фактично стає реально можливим саме у симуляційних стоматологічних центрах та фантомних класах.

Найбільшої актуальності таке твердження набуває відносно закладів вищої освіти, в яких немає власних університетських клінік, а клінічні стоматологічні кафедри розташовуються у КНП стоматологічного профілю. Якщо ж заклад вищої освіти будь-якого підпорядкування або форми власності спромігся відкрити та організувати ефективну роботу університетської клініки, в умовах якої є можливість надавати стоматологічну допомогу дитячому та дорослому населенню, важливо забезпечити проведення лікувально-консультативного прийому стоматологічних хворих науково-педагогічними працівниками клінічних кафедр під час практичних занять з залученням до нього здобувачів вищої освіти, що і є головною метою даного закладу. Однак лише чверть усіх закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку здобувачів другого (магістерського) рівня за спеціальністю 221 Стоматологія, а їх в Україні, загалом, 21, мають у своїй структурі функціонуючі університетські клініки [4; 6]. У таких клініках, згідно з відповідною юридичною нормативною базою, можливо забезпечити лікувальну роботу з пацієнтами за участі здобувачів під контролем викладачів на безоплатній основі. Саме за рахунок реалізації принципів безоплатності для пацієнтів створюються сприятливі умови для набуття першого, вкрай необхідного здобувачам клінічного досвіду. Отже, це ще один шлях опти-

мізації практичної підготовки здобувачів за спеціальністю Стоматологія, однак він є здійсненним та дієвим лише у декількох закладах вищої освіти країни.

Висновок. Практична підготовка здобувачів за спеціальністю Стоматологія у закладах вищої освіти повинна відповідати положенням Стандарту вищої освіти другого (магістерського) рівня та високим вимогам сучасного ринку праці. В умовах реформованої системи стоматологічної допомоги населенню країни одним з шляхів оптимізації практичної підготовки слід вважати створення симуляційних стоматологічних центрів, обладнаних новітнім устаткуванням і поліфункціональними фантомами голови та щелеп, на яких здобувачі мають відпрацьовувати необхідні практичні навички. Іншим напрямком є відкриття та успішна діяльність університетських клінік, в яких надавали б стоматологічну допомогу пацієнтам за участі здобувачів на безоплатній основі.

Література:

1. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19.10.2017р.№2168-VIII.URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text

2. Про затвердження Положення про організацію освітнього процесу у закладах охорони здоров'я за участю науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти у сфері охорони здоров'я : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2020 р. № 1337. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1337-2020-%D0%BF#Text

3. Про затвердження Типового положення про університетську клініку вищого навчального закладу (закладу післядипломної освіти) : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 06.07.2015 р. № 408. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1104-15#Text

4. Вороненко Ю. В., Мазур І. П., Павленко О. В. Стоматологічна допомога в Україні: аналіз основних показників діяльності за 2020 рік : довідник. Кропивницький : Поліум, 2021. 101 с.

5. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 221 «Стоматологія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 24 червня 2019 р. № 879. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/221-Stomatolohiya-mahistr.20.01.22.pdf

6. Примірний навчальний план підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 22 «Охорона здоров'я» у вищих навчальних закладах МОЗ України за спеціальністю 221 «Стоматологія» кваліфікації освітньої «Магістр стоматології», кваліфікації професійної «Лікар-стоматолог». URL: http://cmc.inmeds.com.ua/gallery/Navchalni_plany/lyst_moz_26-07-16.pdf

7. Бойцанюк С. І., Чорній Н. В., Залізняк М. С. Симуляційне навчання як спосіб формування практичних навичок під час підготовки лікаря-стоматолога. *Проблеми безперервної медичної освіти та науки*. 2017. № 4. С. 11–14.

References:

1. Pro derzhavni finansovi garantii' medychnogo obslugovuvannja naselennja : Zakon Ukrai'ny vid 19.10.2017 [On State Financial Guarantees of Medical Service to the Population : Law of Ukraine from 19.10.2017 № 2168-VIII]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text [in Ukrainian].

2. Pro zatverdzhennja Polozhennja pro organizaciju osvitn'ogo procesu u zakladah ohorony zdorov'ja za uchastju naukovo-pedagogichnyh pracivnykiv zakladiv vyshhoi' osvity, shho zdijsnjujut' pidgotovku zdobuvachiv vyshhoi' osvity u sferi ohorony zdorov'ja : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrai'ny vid 28.12.2020 r. № 1337. [On approval of the Regulations on the organization of the educational process in health care institutions with the participation of scientific and pedagogical staff of higher education institutions that train applicants for higher education in the field of health care: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 28.12.2020 № 1337]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1337-2020-%D0%BF#Text [in Ukrainian].

3. Pro zatverdzhennja Typovogo polozhennja pro universytets'ku kliniku vyshhogo navchal'nogo zakladu (zakladu pisljadyplomnoi' osvity) : nakaz Ministerstva ohorony zdorov'ja Ukrai'ny vid 06.07.2015 r. № 408 [About the statement of Standard position about university clinic of higher educational institution (institution of postgraduate education): order of the Ministry of Health of Ukraine dated 06.07.2015 № 408]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1104-15#Text [in Ukrainian].

4. Voronenko, Yu. V., Mazur, I. P., & Pavlenko, O. V. Stomatolohichna dopomoha v Ukraini: analiz osnovnykh pokaznykiv diialnosti za 2020 rik : dovidnyk. [Dental care in Ukraine: analysis of key performance indicators for 2020: a guide]. Kropyvnytskyi : Polium, 2021. 101 p. [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennja standartu vyshhoi' osvity za special'nistju 221 "Stomatologija" dlja drugogo (magisters'kogo) rivnja vyshhoi' osvity : nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrai'ny vid 24 chervnja 2019 r. № 879 [On approval of the standard of higher education in the specialty 221 "Dentistry" for the second (master's) level of higher education: order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 24.06.2019 79879]. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/221-Stomatolohiya-mahistr.20.01.22.pdf [in Ukrainian].

6. Prymirnyj navchal'nyj plan pidgotovky fahivciv drugogo (magisters'kogo) rivnja vyshhoi' osvity galuzi znan' 22 "Ohorona zdorov'ja" u vyshhyh navchal'nyh zakladah MOZ Ukrai'ny za special'nistju 221 "Stomatologija" kvalifikacii' osvitn'oi' "Magistr stomatologii'", kvalifikacii' profesijnoi' "Likar-stomatolog" [Exemplary curriculum for training specialists of the second (master's) level of higher education in the field of knowledge 22 "Health" in higher educational institutions of the Ministry of Health of Ukraine in specialty 221 "Dentistry" qualification educational "Master of Dentistry", professional qualification "Dentist"]. URL: http://cmc.inmeds.com.ua/gallery/Navchalni_plany/lyst_moz_26-07-16.pdf [in Ukrainian].

7. Boitsaniuk, S. I., Chornii, N. V., & Zalizniak, M. S. (2017). Symuliatsiine navchannia yak sposib formuvannia praktychnykh navychok pid chas pidhotovky likaria-stomatoloha [Simulation training as a way to develop practical skills during the training of a dentist]. *Problemy bezperervnoi medychnoi osvity ta nauky,* (4), 11–14 [in Ukrainian].